

Marečková, Marie

Funkce dálkového obchodu Prešova

In: Marečková, Marie. *Společenská struktura Prešova v 17. století*. Vyd. 1.
Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1984, pp. 119-142

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/122041>

Access Date: 02. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

EXKURS II

FUNKCE DÁLKOVÉHO OBCHODU PREŠOVA

Pro sledování orientace a skladby prešovského dálkového obchodu představovalo pramenné východisko 26 třicátkových rejstříků z let 1570, 1577, 1578, 1581, 1585, 1587, 1588, 1589, 1590, 1591, 1597, 1598, 1601, 1607, 1608, 1609, 1610, 1612, 1614, 1615, 1618, 1619, 1620, 1623, 1624 a 1629.¹ Výzkum jsme doplnili rozbořem 37 bardějovských třicátkových rejstříků z let 1577, 1579, 1583, 1584, 1585, 1589, 1591, 1596, 1597, 1606, 1608 (2 rejstříky), 1610, 1611, 1612, 1616, 1617, 1618, 1620, 1621, 1625, 1626, 1627, 1629, 1630, 1631, 1632, 1633, 1634, 1635, 1636, 1638, 1639, 1640, 1646, 1648 a 1649.² Dále

---

¹ OAP, rkp. č. 5374, r. 1570; rkp. č. 6073, r. 1577; rkp. č. 6159, r. 1578; rkp. č. 6288, r. 1581; rkp. č. 6532, r. 1585; rkp. č. 6600, r. 1587; rkp. č. 6635, 6636, r. 1588; rkp. č. 6999, r. 1597; rkp. č. 7015, r. 1598; Missiles, r. 1601—1629, nesignováno, třicátkové rejstříky. — Tyto prameny byly vedeny latinsky s občasnými německými poznámkami nebo dodatky, částečně odděleně podle dovozu a vývozu zboží. Vedle jména a příjmení obchodujících, řazených (někdy v jednotlivých čtvrtletích) abecedně podle křestních jmen, uváděly třicátkové rejstříky datum průjezdu celníci, druh a množství deklarovaného zboží a ve většině případů příslušný poplatek (třicátek). Roku 1607 se zápisy zachovaly pouze pro druhou polovinu roku — třetí a čtvrté čtvrtletí. V rejstřících z roku 1601 poplatek nebyl rozepsán zvlášť pro jednotlivé druhy zboží, byl uveden souhrnně pro celý náklad obchodníka. Záznamy z roku 1607 a 1619 obsahovaly jen údaj o místě, kde byl příslušný poplatek zaplacen. Evidence rejstříků z roku 1623 byla obdobná jako v předchozích letech, avšak týkala se pouze obchodníků, kteří příslušnou sumu třicátka dlužili. Záznamy z roku 1624 nebyly abecedně seřazeny a většinou bližší nedatovány. Zřejmě sloužily jako podklad pro další evidenci. Pro následující období (po roce 1629) se zřejmě třicátkové rejstříky nezachovaly, pouze z konce 17. a počátku 18. století.

² OAB, rkp. č. 3602, r. 1577; rkp. č. 3603, r. 1579; rkp. č. 3604, r. 1583, 1584; rkp. č. 3606, r. 1584; rkp. č. 3605, r. 1585; rkp. č. 3607, r. 1589; rkp. č. 3608, r. 1591; rkp. č. 3609, r. 1596 první čtvrtletí; rkp. č. 3610, r. 1597 první čtvrtletí; rkp. č. 3612, r. 1606; rkp. č. 3613—3636, r. 1607—1640; rkp. č. 3638, r. 1646; rkp. č. 3639, r. 1648; rkp. č. 3640, r. 1649, třicátkové rejstříky (prozatím jsme nenalezli rkp. č. 3637). — Tyto třicátkové rejstříky byly psány latinsky (ojediněle německy — r. 1635, 1646, 1648 a 1649) a vedle jména a příjmení obchodníka uváděly soupis deklarovaného zboží a požadovaný poplatek, ve většině případů i datum průjezdu celníci. Zápisy byly řazený chronologicky a v některých letech odděleně pro dovoz a vývoz zboží. Třicátky z roku 1608 (rkp. č. 3613; předlohou pro něj byl rkp. č. 3614, kde byli v chronologickém pořadí evidováni jednotliví obchodníci a zboží

jsme prostudovali košické třicátkové rejstříky, zachované pro léta 1585 a 1597.³

Doplnění údajů těchto pramenů umožnila analýza krakovských celních register z roku 1631,⁴ která obsahují důležité informace pro zkoumání uherského (zvláště slovenského) dálkového obchodu, protože evidovala nejen obchodní transakce Krakovanů, ale i cizích účastníků dálkové směny, pokud projeli krakovskou celnici.

Naproti tomu třicátkové rejstříky sloužily výlučně k evidenci dálkového obchodu prešovských, bardějovských a košických měšťanů, pokud byl orientován za hranice tehdejšího uherského království. Domácí účastníci dálkové směny zboží podle svých privilegií odváděli polovinu taxy, předepsané celním tarifem, v místě svého bydliště — v prešovské či bardějovské filiálce košické třicátkové stanice nebo v Košicích. V jiných celních úřadech, které měli při svých obchodních cestách, platili pouze další polovinu třicátku, odváděnou fisku. Předložili zde potvrzení městské rady (pokud bylo požadováno) o svém měšťanském právu a výběřčí třicátku deklarované zboží eventuálně zapsali na zvláštní listek, který obchodníci po návratu odevzdali domácím výběřčím. Urychlila se tak evidence a obchodníci se vyhnuli další kontrole nákladu.⁵ Výběřčími poloviny třicátku od bardějovských obchodníků byli každoročně dva senátoři (pouze roku 1646 jeden senátor), kterým příslušely vždy 2 floreny odměny z vybrané roční sumy.⁶ V Prešově vedli agendu notáři.

*

Prešov i Bardějov v prvé polovině 17. století byly lidnatými městy s rozvinutou řemeslnou výrobou a jejich obchodní vazby přesahovaly rámec míst-

jími deklarované), z roku 1610 a 1611 se omezily na uvedení jména obchodníka a sumy celního poplatku za celý rok. Obdobného charakteru byla i většina zápisů v roce 1612, které zaznamenávaly nedůsledně druh vezeného zboží. — Protože prozatím neprovádíme statistická šetření na základě údajů třicátkových zápisů, nebudeme se blíže zabývat pramennou hodnotou těchto dat pro studium objemu dálkového obchodu. Výzkum Š. Kazimíra (K pramennej hodnote colných registrov, s. 276 n.) dokázal omezenou použitelnost třicátkových rejstříků pro tento účel.

³ Archív města Košic. Supplementum Schramiana III, rkp. č. 19306 B, r. 1585; rkp. č. 19317, r. 1597, třicátkové rejstříky.

⁴ Wojewodzkie Archiwum Państwowe w Krakowie, fond Archiwum Akt Dawnych miasta Krakowa, rkp. č. 2145, r. 1631, celní registra. Fotokopie těchto pramenů mi laskavě půjčil prof. PhDr. František Hejl, CSC.

⁵ Uvádíme dílčí výsledky výzkumu prešovských, bardějovských a košických třicátkových rejstříků. Praxe výběru třicátku od místních obchodníků byla v těchto městech obdobná.

⁶ Např. na potvrzení, vydaném 2. května 1597 bratislavským třicátkovým úřadem, byl souhrnně uveden (v němčině) náklad kramářského zboží prešovského obchodníka Wolfgang Reichtallera a jeho košického společníka Kryštofa Steina. Reichtaller označil zboží, které mu patřilo, a listek odevzdal v domácí celnici. Na základě toho byl seznam zboží latinsky přepsán do třicátkového rejstříku a byl stanoven celní poplatek. Listek byl vložen do rejstříku. OAP, rkp. č. 6999, r. 1597, f. 4 v., vložený listek f. 1, třicátkový rejstřík.

ního a oblastního trhu. Obě města ležela z dosahu důležitých obchodních cest, spojujících jednotlivé regiony karpatské oblasti, a prostřednictvím Krakova, Vídně a Vratislavi měla přímé kontakty s velkým mezinárodním obchodem. Rozvoji dálkové směny napomáhala středověká obchodní privilegia uherských i polských panovníků.⁷

V dálkovém obchodě východoslovenských měst jižním směrem představoval od konce 14. století konečnou stanici Velký Varadín.⁸ Na sedmihradské trhy dodávali východoslovenští obchodníci nejen výrobky domácích řemesel, ale též zboží tranzitní, jehož trhy odbytu ležely v přímé blízkosti uherských hranic. Pro věhlasný ladislavský jarmark (27. června) ve Velkém Varadíně nakupovali Prešované zboží ve Vídni a Krakově, bardějovští kupci prodávali především výrobky domácího plátenictví.⁹ Prohloubení obchodních vazeb Sedmihradska s východoslovenskými městy a polským trhem nastalo po ovládnutí středního Podunají Turky.

Východoslovenská města měla odedávna živé obchodní styky s přilehlými polskými oblastmi. Prešovští a bardějovští obchodníci byli častými hosty v Krakově, ale též v Biecz, Nowém Sączu a menších severokarpatských městech. Jak jsme zjistili, prešovští obchodníci exportovali do Krakova pouze čtvrtinu do Polska určeného zboží (především víno) a nakupovali zde méně než polovinu zboží dovezeného z Polska, avšak koncem druhého desetiletí 17. století se dovoz zboží přímo z Krakova v režii Prešovánů zvýšil. Obchodní vazby se severokarpatskými městy dokládají též prameny z měst Biecz a Nowy Sącz¹⁰ a rozsáhlá korespondence, která se zachovala zejména v archivu bardějovské městské rady.

V exportu do Polska dominovalo uherské víno. Objem celkového vývozu z tokajské oblasti činil počátkem 17. století kolem 50 000 hektolitřů ročně¹¹ a prešovští, košičtí a bardějovští obchodníci byli jeho předními vývozci.¹² Předpokladem prosperity jejich obchodu vínem, který by jinak nemohl konkurovat šlechtickému, bylo vlastnictví poddanských vesnic. Využíváním feudálních vrchnostenských práv si města zajistila bezplatnou dopravu vína z Tokaje i jeho nucený konzum poddanými, jež si též najímala k formanským službám při exportu vína na polské trhy. Základnu pro obchod vínem tvořily městské vinice v Tokaji, na nichž např. Bardějov hospodařil velmi pečlivě

---

⁷ Hejl, F.: Východoslovenská města a jejich místo ve struktuře střeoevropských obchodních vztahů, s. 379 n.

⁸ Fügedi, E.: Kaschau, s. 207.

⁹ Fügedi, E.: Der Aussenhandel Ungarns, s. 75.

¹⁰ Ślawski, T.: Produkcja i wymiana towarowa Biecza w 16 i 17 wieku. Rzeszów 1968. — Dunin-Wąsowicz (Żaboklicka), A.: Kapitał mieszczański Nowego Sącza na przełomie 16/17 wieku. Warszawa 1967. — Bujak, F.: Materyały do historii miasta Biecza (1361—1632). Kraków 1914 aj.

¹¹ Kiss, I. N.: Die Rolle der Magnaten-Gutswirtschaft, s. 480.

¹² Horváth, P.: Príspevok k obchodným stykom východosloveiských miest, s. 135.

s použitím pokrokových agrotechnických metod.¹³ K produkci z vlastních i pronajatých vinic bylo každoročně v tokajské oblasti značné množství vína přikupováno.¹⁴ Podle zápisů v hlavních účetních knihách a výkazů dvou bardějovských vináren lze soudit, že značná část vína byla určena ke konzumu ve městě. Nejvyšší kvalita vína však bylo prodáváno polským kupcům. To praktikovali patrně i bardějovští měšťané (stejně jako Prešované a Košičané), kteří se pak sami stali konzumenty levnějšího vína v městském šenku.

Poptávka po uherském vínu v Polsku převyšovala nabídku zejména v letech 1620—1623, jak o tom svědčí korespondence z archivu bardějovského magistrátu. Tehdy přinášel kupcům ze severokarpatských měst prodej vína na okolních trzích největší příjmy. Zisk nowosádeckého obchodníka Jiřího Tymowského za dodávky vína z Kežmarku, Bardějova nebo i polské Muszyny do Nowého Korczyna, Krakova či polské šlechty v těchto letech činil 20—100 %.¹⁵

Uherská šlechta, využívající svých feudálních práv, měla při hospodaření ve vlastní režii nižší výrobní náklady a nemínila se dělit o zisk s městskými překupníky. Bylo pro ni výhodnější, aby polští kupci jezdili do Tokaje pro víno sami. Sněmovním usnesením byl proto vývoz vína do Polska uherským obchodníkům zakázán.¹⁶ Roku 1595 byl zákaz odvolán, roku 1609 však byl obnoven. Roku 1613 byl sice obchod vínem povolen, avšak roku 1630 byl zakázán znovu.¹⁷ Nikdy však nebyl zákaz striktně dodržován. Stejně sobeckou hospodářskou politikou sledovala šlechta polská. Ve druhé polovině 16. století byl polským kupcům opětovně zakázán dovoz uherského vína a koní. Nařízení obnovil roku 1603 Zikmund III.¹⁸

Vzájemná směna zboží byla omezována a znesnadňována též celními spory a zákazy výjezdu do zahraničí za morových epidemií a v dobách polsko-uherského nepřátelství, zákazy obchodování s určitými druhy zboží (drahé kovy, sůl, vojenský materiál apod.).¹⁹ Obě strany spolupracovaly při stíhání nebezpečných lupičů a o jejich polapení a výpovědi se navzájem informovaly. Lupiči přepadený dálkový obchodník Martin Pusch z Bardějova dostal roku 1646 z pokladny na běžné výdaje magistrátu 20 florénů jako kompenzaci škod.²⁰ O zajištění bezpečnosti na cestách dbala i státní moc.²¹ Jednou z mno-

---

¹³ G e c s é n y i, L.: Bártfa város hegyeljai szőlőgazdálkodása (1458—1563). Agrártörténeti szemle 8, 1966, s. 485.

¹⁴ F ü g e d i, E.: Der Aussenhandel Ungarns, s. 75.

¹⁵ S y g a ŋ s k i, J.: Historia Nowego Sącza I, s. 178.

¹⁶ K i s s, I. N.: Die Rolle der Magnaten-Gutswirtschaft, s. 476.

¹⁷ T ó t h, S.: Sáros vármegyé monográfiája III, s. 529.

¹⁸ B u j a k, F.: Materýaly do historyi miasta Biecza, č. 347, s. 158.

¹⁹ D u n i n - W ą s o w i c z (Z a b o k l i c k a), A.: Kapitał mieszczański Nowego Sącza, s. 60. — G á c s o v á, A.: Spoločenská štruktúra Bardejova, s. 169.

²⁰ OAB, rkp. č. 1802, r. 1626—1646, f. 541, hlavní účetní kniha.

²¹ Např. nařízení Zikmunda III. z roku 1616. — B u j a k, F.: Materýaly do historyi miasta Biecza, č. 441, s. 178.

ha dalších překážek zbožní směny byly rozdíly ve váhách a měrách přes jisté snahy státu o jejich unifikaci.²²

Ve studovaných bardějovských třicátcích z první poloviny 17. století nebyl vývoz vína místními obchodníky evidován, neboť Bardějov měl od roku 1598 celní svobodu při obchodu vínem, kterou Prešov získal později.²³ Podle zápisů krakovských celních register dodali bardějovští obchodníci roku 1631 na krakovský trh 83 sudů vína, Prešované 535 sudů,²⁴ roku 1638 dovoz vína na krakovský trh v režii Prešovánů činil 677 sudů, roku 1644 624 sudy, roku 1653 — 420 sudů, což byla více než třetina celkového dovozu uherského vína do Krakova.²⁵ Roku 1624 deklarovali Prešované do Krakova 1 006 sudů vína.²⁶

Význam Prešova jako předního dodavatele vína do Polska dokumentovaly údaje zachovaných třicátek. Roku 1608 byl doložen export 1 153,5 sudu vína, roku 1609 — 483 sudů vína.²⁷ Počátkem dvacátých let 17. století, v době konjunktury obchodu vínem, se obraty značně zvětšily. Roku 1624 bylo v městských sklepech skladováno 9 848 sudů vína, z toho 5 756 sudů patřilo Prešovánům a 4 092 sudů cizím podnikatelům. Ve městě bylo zřejmě zkonsumováno 1 142 sudů a z celkového vývozu 8 706 sudů bylo 3 477 sudů součástí nákladu 228 cizích podnikatelů, 5 229 sudů vyvezlo 290 prešovských měšťanů. Ačkoliv jednotlivci patřilo 1—140 sudů, průměrně obchodoval s 20 sudy vína.²⁸

Soustředění obchodu vínem a aktivita Prešovánů při jeho realizaci byly nesporně jedním z předpokladů prosperity prešovského dálkového obchodu i poměrné stability městské ekonomiky. V době konjunktury počátkem dvacátých let 17. století bylo do obchodu vínem zapojeno kolem tří set měšťanů, kteří se snažili využít vhodné příležitosti k výdělku. Avšak stabilně provozovala obchod vínem zhruba desetina tohoto počtu, jak o tom svědčí poznámky v knize měšťanských práv, týkajících se měšťanů, jimž bylo městskou radou povoleno obchodování vínem.²⁹ Z nich nejvýše deset podnikatelů obchod vínem skutečně ovládalo i v letech konjunktury, kdy dokázali nahromadit značné zisky. Většinou však neprovozovali obchod jinými druhy zboží.³⁰

---

²² Pro špatné míry nařídil Zikmund III. roku 1617 stíhat v Polsku uherské obchodníky, protože jejich sudy neodpovídaly velikosti, předepsané usnesením polského sněmu z roku 1611. — B u j a k, F.: Materyaly do historyi miasta Biacza, č. 443, s. 178.

²³ T ó t h, S.: Sáros vármegye monografiája III, s. 529.

²⁴ M a r e č k o v á, M.: Dálkový obchod Prečova v prvých třech desetiletích 17. století a krakovský trh. UJEP Brno 1971. Fakulta filozofická. (Rigorosní práce), rkp. s. 143.

²⁵ H o r v á t h, P.: Príspevok k obchodným stykom východoslovenských miest, s. 136, poznámka č. 20.

²⁶ H e j l, F.: Český obchod na krakovském trhu po Bílé hoře, s. 239.

²⁷ Roku 1607 evidovaly třicátky 139 sudů vína, roku 1610 — 71 sud, roku 1612 — 97 sudů. Vývoz zřejmě nebyl v úplnosti zachycen.

²⁸ M a r e č k o v á, M.: Dálkový obchod Prešova, s. 93 n.

²⁹ OAP, rkp. č. 2118, r. 1537—1676, kniha měšťanských práv.

³⁰ M a r e č k o v á, M.: Dálkový obchod Prešova, s. 56 n.

Zisky z výnosného obchodu vínem sice tvořily základ obchodního kapitálu řady prešovských obchodníků, avšak byly ponejvíce investovány do nákupu nemovitostí, domů a půdy. S výjimkou vinohradnictví se místní obchodní kapitál orientoval na produkci ponejvíce formou dovozu surovin, zejména textilií, galanterie, kloboučnické vlny, příze, kovů, koží apod. a z toho vyplývající závislosti řemeslných malovýrobců na dodavatelích surovin.

Obdobná situace byla v Bardějově. V květnu 1606 Leonard Heidt a Jan Farsch obstavili víno, které nakoupili za 600 florénů společně s Řehořem Wolgerothem, neboť jejich obchodní partner veřejně popíral jejich podíl na zisku. Rozhořčení společníci obstavili dále veškerý Řehořův majetek a žádali jeho inventarizaci. Roku 1627 obstavil Košičan Jáchym Kraus peněžní sumu 300 polských zlatých, které měl ve svém domě v Hrnčířské ulici v Bardějově Vavřinec Rosner. Jednalo se nepochybně o společný zisk za export vína do Polska.³¹ Výnosné podnikání zlákalo roku 1631 jednoho z nejbohatších bardějovských měšťanů a dálkového obchodníka Jiřího Ratze ke zpronevěře. Jako senátor byl pověřen dozorem nad městským vinohradnictvím a vedením vinných účtů, avšak s městským vínem nehospořoval spravedlivě, byl vyloučen z městské rady a zbaven cti.³² Konjunktura obchodu vínem koncem druhého desetiletí 17. století a počátkem dvacátých let ovlivnila v Bardějově ještě výrazněji prosperitu dálkového obchodu a projevila se i ve společenské struktuře města.

Obchodní podnikání bardějovských měšťanů bylo orientováno především na polské severokarpatské oblasti. Kupní síla polských obchodníků byla větší než bardějovských, protože bardějovští obchodníci i městská rada si od Poláků půjčovali peníze nebo kupovali zboží na úvěr.³³

Příslušníci exportního kloboučnického řemesla v Bardějově se dostávali do závislosti na obchodním kapitálu krakovských kupců, kteří dovedli své finanční převahy využívat. Např. krakovskému obchodníku Servaciu Czipserovi, který dodával na úvěr vlnu bardějovským kloboučníkům, dlužil roku 1635 jeden z nich, František Kheller, 300 florénů. Protože je nemohl splatit, musel Czipserovi do dvou let prodat svůj dům na předměstí, který byl věřiteli při jeho pobytu v Bardějově již roku 1635 k dispozici.³⁴

Obchodní transakce (vedle prodeje vína) prováděl také bardějovský magistrát, především od třicátých let 17. století. Nakupoval ve vlastní režii

³¹ OAB, rkp. č. 242, r. 1597—1648, nepaginováno, zápisy k roku 1606 a 1627, kniha měšťanských práv.

³² OAB, rkp. č. 1802, r. 1626—1646, f. 123 v., hlavní účetní kniha. Jiří Ratz bydlel v domě na náměstí a senátorský úřad zastával v letech 1612—1625, 1627—1629 a roku 1631. Zemřel na podzim 1645. — Marečková, M.: Sociální struktura městské rady Bardějova v první polovině 17. století. Časopis Matice moravské 96, 1977, s. 333 n.

³³ Marečková, M.: K problematice dálkového obchodu východoslovenských měst, s. 100 n.

³⁴ OAB, rkp. č. 242, r. 1597—1648, nepaginováno, zápis k roku 1635. kniha měšťanských práv.

olovo, měď, síru, olej, sledě, polské kapry, sůl, koření a koloniální zboží, léky a řadu dalších výrobků od krakovských a polských obchodníků, polských židů a Prešovanů a jen ojediněle od místních měšťanů. Tyto dodávky se do třicátkových rejstříků nedostaly. Často navštěvoval Bardějov Krakovan Servacius Czipser. Roku 1638 prodal magistrátu olivový olej a sledě, následujícího roku získalo město podobné množství stejného zboží od Prešovanů.³⁵ Pokusili jsme se na základě těchto údajů odhadnout výši zisku prešovských obchodníků při rozprodeji importovaného zboží široké spotřeby — oleje a sledů. Zisk činil zhruba 18 %, v podstatě byl obdobný jako u obchodníků z Nowého Sącze.³⁶

Ačkoliv si počátkem 17. století Bardějov prokazatelně od židů půjčoval peníze a polští židovští obchodníci od poloviny třicátých let 17. století běžně dodávali bardějovskému magistrátu zboží, byl roku 1631 právě pro obchod s židy vyloučen z širší městské rady zřejmě nejbohatší bardějovský měšťan Jiří Czebner, jediný syn bývalého notáře a rychtáře Jiřího Czebnera.³⁷ Bylo mu však odpuštěno a od roku 1634 byl opět členem širší městské rady. Dědictví po otci zřejmě dále rozmnožoval, protože v březnu 1643 vlastnil nemovitosti za 2 601,5 florénu (z toho 1 500 florénů připadalo na dům na náměstí), v hotovosti měl 3 710,65 florénu (kromě domácího zařízení, plátna, obilí, šatstva, šperků a knih). Jmění tehdy rozdělila městská rada, protože Jiří Czebner a jeho žena Kateřina zemřeli náhle a bez závěti. Jejich čtyři synové Jan, Zikmund, Jiří a Leonard podlehl morové epidemii roku 1645 a v prosinci 1645 bylo jmění děleno znovu. Příkladlo třem Czebnerovým neteřím a švagrové. Polovina Dorotě Mössové, provdané dceří jeho sestry, a polovina Anně, Barboře a jejich matce Markétě Zaganové, sestře Czebnerovy ženy Kateřiny, která pocházela ze Sabinova. Anna byla provdána za bardějovského senátora a obchodníka Martina Pusche, o němž jsme se zmínili. Jejich synové Martin a Leonard tak zdědili šestinu Czebnerova jmění. Spory o dědictví však pokračovaly, hlásili se další příbuzní.³⁸

Při všeobecném nedostatku peněžní hotovosti pevný týdenní plat zvýhodňoval učitele, kteří zbohatli sňatkem nebo dědictvím, a zejména pastory. Stávali se věřiteli svých spoluměšťanů i magistrátu, zvláště v období ekonomické stagnace.³⁹ Roční úrok činil v Bardějově 10 % při soukromých peněžních transakcích, kdy věřiteli byli domácí či polští měšťané. Jen pastor Abraham Christiani půjčil městu roku 1605 na nižší úrok, kolem 8 %. Jeho vdova

³⁵ OAB, rkp. č. 1802, r. 1626—1646, 1. 319 v., 346 v., hlavní účetní kniha.

³⁶ Dunin-Wąsowicz (Zaboklicka), A.: Kapitał mieszczański Nowego Sącza, s. 56 n.

³⁷ OAB, rkp. č. 1802, r. 1626—1646, f. 123 v., hlavní účetní kniha.

³⁸ OAB, rkp. č. 1610—1645, nepaginováno, zápisy k roku 1643 a 1645, kniha převodů majetku.

³⁹ Marečková, M.: Majetkové poměry bardějovských učitelů v první polovině 17. století. Časopis Matice moravské 93, 1974, s. 389.

však počátkem dvacátých let 17. století žádala za finanční výpomoc městu úrok 10 0/0.⁴⁰

Dokladem slabosti bardějovského kupeckého kapitálu, který trpěl nedostatkem peněžních prostředků a závisel na polském úvěru, bylo i obchodní podnikání bardějovského magistrátu. Musel zřejmě suplovat nedostatečné krytí potřeb místního trhu bardějovskými obchodníky a zajišťovat ve vlastní režii import zboží běžné spotřeby, některých surovin, potravin, avšak i luxusních předmětů.

Na severokarpatské trhy exportovali bardějovští obchodníci v první polovině 17. století (v letech, z nichž se zachovaly třicátkové rejstříky) kromě vína stabilně a ve značném množství ořechy (889,5 gbelu), méně sušené švestky (23 gbely) a med (53 sudy 5 soudků). Vývoz 4 centnýřů 33 liber vosku se uskutečnil v letech 1608 a 1618. Do Polska bylo určeno 10 volů (roku 1625 a 1649) a 11 koní (9 koní roku 1625, zbytek roku 1635), naopak 6 koní bylo roku 1608 z Polska importováno. Také obilí se v menším množství vyváželo (roku 1617 a 1620) i dováželo (roku 1639). V letech 1608—1625 prodali bardějovští obchodníci v Polsku 12 sudů ryb. Jiné druhy exportního zboží představovaly měděné pánve, šavle, plech, měď a především železo (239 centnýřů). Bylo zřejmě určeno ke zpracování v nowosądeckých hamrech.⁴¹ Dovoz železa z Bardějova po roce 1608 ustal a pokračoval pak do konce třicátých let 17. století až k roku 1700. Je možné, že vývozu železa z Bardějova do Nowého Sącze překážel Biecz, neboť roku 1603 obnovil spor o směr obchodní cesty z Bardějova do Krakova a dosáhl obnovení platnosti dekretu polského krále Alexandra z roku 1505. Bardějovští směli jezdit přes Biecz a nepoužívat kratší cesty přes Nowy Sącz (oba směry se pak spojily ve Czchowě).⁴² Když v šedesátých letech 17. století výroba železného nářadí v nowosądeckých hamrech upadala,⁴³ uplatnili bardějovští obchodníci a řemeslníci na blízkých polských trzích domácí výrobky. Masový vývoz seker začal právě od sedmdesátých let 17. století.

Hlavním předmětem importu byly textilie. Dominovaly mezi nimi materiály vlněné a polovlněné, zpravidla střední jakosti a poměrně levné. Moravské sukno přivezli místní obchodníci v množství 44 postavy (z toho 40 postavů roku 1634), karazie 55 postavů. Domácí plátenická produkce byla doplňována importem slezského, polského, černého a červeného plátna, galteru, cvilichu apod. Dovážely se roušky, punčochy, nitě a široký sortiment galanterního a kramářského zboží. Z ostatních řemeslných výrobků se vyskytly v dovozu nože, drát, dále papír, skleněné poháry a dokonce i dřevěné výrobky. Roku 1608 byly evidovány nástroje pro kloboučnickou výrobu.

⁴⁰ OAB, rkp. č. 1797, r. 1604—1625, f. 462, 467 n., hlavní účetní kniha.

⁴¹ Hamry Stanisława Dzierzwa a Wáclava Morawce se opíraly o dodávky slovenského železa. — Zientara, B.: Dzieje małopolskiego hutnictwa żelaznego, s. 176 n.

⁴² Bujak, F.: Materjały do historyi miasta Biezza, č. 108, s. 30 n., č. 340, s. 138.

⁴³ Zientara, B.: Dzieje małopolskiego hutnictwa żelaznego, s. 179.

Nejvýznamnějším zbožím této skupiny byly kosy, jichž bylo dodáno 31 440 kusů.

V dovozu surovin pro řemeslnou výrobu stály v popředí celkovým množstvím 1 177,5 centnýře dodávky kloboučnické vlny. Příze se začala pravidelně objevovat teprve od poloviny čtyřicátých let 17. století. Dále bylo evidováno komopí (bavlna sporadicky až ve druhé polovině 17. století), kamenec, minium, vitriol (modrá skalice), křída, smola a kolomaz. Ve větší míře byly deklarovány kůže (volské, kravské, kozi, zaječí, králičí apod.) surové i zpracované. Objevila se mezi nimi i jircha (roku 1626 a 1631) a drahé soboliny (roku 1634 a 1635). Vedle dovozu 272 centnýřů glejty (PbO) — olovo nebylo v třicátcích uvedeno — byl evidován v několika případech hliník, ocel a síra. Hledaným zbožím byly sledě, dodané v množství 129,5 sudu spolu se 7 sudy lvovských ryb. Často se dováželo máslo, méně slanina a sýr, chmel a slad. V širokém sortimentu se vyskytovalo koření a koloniální zboží, které se stávalo předmětem obecné spotřeby. V popředí byl pepř, šafrán, zázvor a bobkový list, dále hřebíček, muškátový květ a oříšek, skořice, anýz, rozinky, cukr, rýže apod. Dovážely se také duběnky, kadidlo, myrha, františky a pravidelně olivový olej.

V obchodě s Polskem tedy převažovala přímá výměna zboží na obou stranách potřebného a jen určitou část tvořilo zboží tranzitní. V importu měly významné postavení suroviny a polotovary, určené k dalšímu řemeslnému zpracování. Lze k nim přiřadit i tkaniny a část galanterie, které sloužily jako suroviny pro oděvní řemesla.

Pokud vycházíme z výše placeného třicátku, výrazný pokles a deprese objemu a intenzity obchodování (zejména importu) nastaly roku 1622 a teprve koncem dvacátých let se poměry konzolidovaly, avšak vcelku obchod stagnoval a postupně se snižoval. Projevily se důsledky válečných událostí a akcí povstalců, stupňování finančních požadavků a neproduktivních výdajů na císařská i povstalecká vojska, morová epidemie roku 1622, neúroda, drahota a nebezpečí na cestách hrozící od tuláků a lupičů (jak přímo odůvodnil bardějovský notář Jiří Czebner nižší příjmy z třicátku roku 1624),⁴⁴ pokles poptávky, avšak také slabost obchodního kapitálu bardějovských podnikatelů, z nichž dva se pokusili snížit dopravní náklady a vymout se placení třicátku, byli však odhaleni a pokutováni.⁴⁵ Všechny tyto jevy měly nesporně hlubší kořeny v celém společensko-ekonomickém systému země, v němž královská města postupně ztrácela své dřívější hospodářské a politické pozice i význam.

Nová hluboká deprese nastala v letech 1644—1646, neboť za povstání Jiřího I. Rákócziho, majitele sousedního makovického panství, utrpělo město těžké materiální ztráty.⁴⁶ Další pohromou byl mor, který vypukl roku 1645.

⁴⁴ OAB, rkp. č. 1797, r. 1604—1625, f. 511, hlavní účetní kniha.

⁴⁵ OAB, rkp. č. 1797, r. 1604—1625, f. 537, hlavní účetní kniha.

⁴⁶ OAB, rkp. č. 1802, r. 1626—1646, f. 477, hlavní účetní kniha.

Avšak na základě výše zaplaceného třicátku, v němž se zejména neprojevilo export vína, který nebyl evidován, neboť Bardějov získal v obchodě tímto zbožím celní svobodu, můžeme zachytit pouze vývojové proměny importu zboží v režii bardějovských měšťanů, nelze však dosti objektivně charakterizovat vývojové tendence dálkového obchodu jako celku.

Rozborem vývoje majetkových poměrů dálkových obchodníků⁴⁷ jako součásti analýzy společenské struktury Bardějova v první polovině 17. století jsme zjistili, že bardějovský obchod vcelku stagnoval, ačkoliv se v jeho vývoji projevil určité příznivější tendence ve druhém desetiletí a v polovině třicátých let 17. století a k výraznému zhoršení došlo teprve roku 1645. Doba poměrné prosperity nastala jen počátkem dvacátých let 17. století.

Z toho je nesporně patrné, že rozhodujícím stimulem bardějovského dálkového obchodu a pramenem bohatství pro tamější podnikatele byl vývoz vína. Intenzita a objem dálkového obchodu jinými druhy zboží zpravidla neodpovídaly (až na hlubokou depresi v polovině čtyřicátých let 17. století) vývoji majetkových poměrů dálkových obchodníků. Současně je z toho zřejmé, že bardějovští podnikatelé nespolehali pouze na příjmy získané dovozem zboží ze zahraničí, že dálkový obchod nebyl jejich jedinou profesí, ale hledali též jiné zdroje příjmů. Vyplývá to i z údajů knihy měšťanských práv, která v letech 1597—1648 neuváděla u žádného z nových bardějovských měšťanů obchod jako jeho povolání. Z toho je patrný celkový charakter bardějovského dálkového obchodu, zejména importu, který rezignoval na zprostředkovatelskou úlohu dodavatele zboží pro vzdálenější trhy.

Objem bardějovského importu vcelku se od poloviny sedmdesátých let 16. století snižoval a sortiment se přizpůsoboval koupěschopnosti odběratelů a potřebám místního trhu. Postupně převládla orientace na polské severokarpatské oblasti.

Objem prešovského importu nejméně od sedmdesátých let 16. století vzrůstal, koncem dvacátých let 17. století jen mírně poklesl. Sortiment zboží zůstal zhruba na stejné úrovni, měnil se však i směr dovozu. Zatímco v poslední třetině 16. století připadalo kolem poloviny hodnoty dovozu na zboží nakupované v Rakousích (zpravidla ve Vídni), od počátku 17. století navštěvovali Prešované ve větší míře slezské, moravské a polské trhy. Na zboží, které dováželi přímo z Krakova, připadala v prvních třech desetiletích 17. století slabá polovina hodnoty polského importu, koncem druhého a počátkem třetího desetiletí 17. století se dovoz přímo z Krakova poněkud zvýšil. Z toho je zřejmé, že také prešovští obchodníci udržovali živé obchodní vazby se severokarpatskými městy.⁴⁸

Aktivní obchodní bilanci uherského obchodu na krakovském trhu roku

⁴⁷ Marečková, M.: Společenská struktura Bardějova, s. 79 n.

⁴⁸ Marečková, M.: K problematice prešovského dálkového obchodu s textilními výrobky v prvních třech desetiletích 17. století. In: Sborník prací pedagogické fakulty UJEP, řada společenských věd 6, 1974, s. 66 n.

1631 stejně jako aktivní bilanci obchodu prešovského ovlivnil především export uherského vína. Podíl prešovských obchodníků na obchodu s Uhrami prostřednictvím krakovského trhu roku 1631 činil 8,1 ‰.

Základní charakteristika prešovského dálkového obchodu se nezměnila. Zatímco podstatu vývozu v režii domácích obchodníků tvořily zemědělské produkty a suroviny a jen výjimečně kovové či textilní a dřevěné výrobky, dováželi Prešované široký sortiment řemeslných výrobků, a to především sukno, polské plátno, kovové výrobky a kramářské zboží.

Z Polska byl dodáván do Prešova textil, který tvořil v některých letech až 95 ‰ hodnoty zaznamenaného polského dovozu. Na polských trzích bylo pravidelně nakupováno plátno (maxima dovozu dosaženo roku 1612), avšak mimo Krakov, dále máslo a slanina (do roku 1615), sledě, koření, vína a textilní materiál, kůže, některé kovové výrobky a zbraně, olovo, glejta, pálenka, výjimečně jiné zboží. Polsko bylo odbytištěm vína, sušeného ovoce, medu, železných výrobků, obilí a lvovských ryb.

Z oblasti Slezska a Moravy dováželi Prešované převážně textil (sukno), méně často koření a některé řemeslné výrobky, vyváželi tam výjimečně sušené ovoce a med.

Zásobování kovovými a textilními výrobky (zejména dražšími tkaninami), kořením, jižním ovocem, ale též ocelí, papírem a kramářským zbožím zajišťovali Prešované dodávkami z Rakous (zejména z Vídně), kam pravidelně dodávali vosk, v některých letech ryby a kůže.

Sociální a profesionální složení Prešovánů, zapojených do importu zboží ze zahraničí, bylo dosti různorodé. Podle evidence třicátkových rejstříků z prvních tří desetiletí 17. století, zachycujících téměř tři stovky jmen, byli nejsilnějšími obchodníky Jan Lengfelner, Jan Melczer a Stanislav Uynepi, kteří importovali zboží až v hodnotě 10 000—20 000 florénů ročně. Prvý z nich se specializoval zejména na velkoobchod slezským a moravským sukrem, další dva udržovali obchodní spojení především s Vídní a provozovali velkoobchod kramářským zbožím.

Většinou se stabilní účastníci dálkové směny orientovali na styk s Polskem (dovoz plátna) a patřili spíše ke středním a drobným kupcům. Nejvýznamnějšími z nich byli Jan Krupnik a Jan Zörös, kteří se zabývali tímto obchodem velmi aktivně po celá první tři desetiletí 17. století, z nichž se zachovaly třicátky. Také u nich však hodnota dovozu jen v některých letech převýšila 6 000 florénů. Většina Prešovánů obchodujících s Polskem se v letech obchodní konjunktury zapojila též do exportu vína, který třicátky nepostihly v úplnosti, takže jejich roční obchodní obrat zejména počátkem dvacátých let 17. století se nejméně zdvojnásobil.

Avšak také přímí producenti — řemeslníci mistři — se snažili výhodně nakoupit suroviny či odprodat hotové výrobky zejména na blízkých polských trzích. Každoročně dováželi či donášeli materiál pro kloboučnickou výrobu (vlnu) v hodnotě 20—800 florénů 3—4 kloboučníky, z nichž nejaktivnějšími byli Štěpán Langbein, Michal Hutter a Daniel Hayk. Ani řemeslníci neváhali

příležitostně přiložit k nákladu i jiné zboží, např. koření, jižní ovoce, textil apod., nebo provozovat povoznictví.

Rozhodující podíl na importu zboží mělo však jen několik velkoobchodnických rodin, v nichž měla živnost dlouhou tradici a dědila se z generace na generaci. Do importu zboží se nezapojovali někteří velkoobchodníci, provozující výnosný obchod vínem, takže v tomto smyslu obraz sociální skladby účastníků dálkové směny je pouze ilustrativní.

Zaměření prešovských obchodníků na určitý zboží sortiment se řídilo podle oblastí, kam orientovali své obchodní zájmy. Pouze jedním druhem zboží obchodovali nejbohatší podnikatelé (víno) a někteří drobní kramáři či řemeslníci.

Obchodní styk Prešovanů s Polskem v prvních dvou desetiletích 17. století vzrůstal. Koncem tohoto období se sortiment importu rozšířil o zboží dříve běžněji nakupované v Rakousích a o polské suroviny (olovo, glejta, síra). Roku 1624 a zejména roku 1629 se dovoz z Polska snížil (včetně textilu) co do objemu a zúžení sortimentu.

Prešovany provozovaný dálkový obchod v prvé třetině 17. století, zaměřený převážně na zboží masového konzumu, celkem doznal největšího rozsahu ve druhém desetiletí 17. století. Zatímco koncem sledovaného období obchod orientovaný na Polsko se snižoval (s výjimkou exportu vína), obchodní spojení s rakouskými, slezskými a moravskými trhy po omezení počátkem dvacátých let 17. století prokazovalo tendenci růstu. Dalším charakteristickým rysem prešovského dálkového obchodu byla skutečnost, že od počátku dvacátých let 17. století se okruh účastníků dálkové směny zboží podle evidence třicátků již dále nerozšiřoval. Nesporně se projevil důsledek změny orientace obchodních vazeb ve prospěch Rakous, Slezska a Moravy, kde se mohli uplatnit stejně jako dříve především profesionální obchodníci s delší obchodní tradicí, kteří nepočítali zřejmě s odbytem importovaného zboží jen v rámci místního trhu. Jejich konkurence koncem druhého desetiletí 17. století (konkrétně roku 1619), kdy se hromadně obraceli na polský trh pod vlivem válečných akcí, které narušily jejich dosavadní obchodní kontakty, zřejmě také působila na uvolnění obchodních vazeb s krakovským trhem u kapitálově slabších soluměšťanů.

Na základě třicátkových poplatků, které odvedli prešovští a bardějovští obchodníci za importované zboží roku 1617,⁴⁹ jsme se pokusili porovnat objem dovozu. Vzhledem k situaci v prvních dvou desetiletích 17. století byla směna toho roku vcelku průměrná a nebyla výrazněji ovlivněna nepříznivými okolnostmi. V třicátkových rejstřících chyběla evidence vývozu vína a celní poplatek za export ostatního zboží činil v Prešově pouze 3,57 ‰ celkové sumy, v Bardějově byl ještě nižší. Z toho důvodu nebylo možné porovnávat celý objem obchodu. Na bardějovské obchodníky připadalo roku 1617 pouze 6,81 ‰ třicátkového poplatku, zaplaceného Prešovany. Bardějov však tehdy

---

⁴⁹ OAB, rkp. č. 3619, r. 1617; OAP, Missiles, 1617, nesignováno, třicátkové rejstříky.

obchodoval výlučně s Polskem, u Prešovanů připadalo na zboží z Rakous zhruba 30 % dovozu. I bez tohoto rakouského importu odvedli bardějovští obchodníci vzhledem k Prešovanům pouze 9,81 % třicátkového poplatku. Počátkem osmdesátých let 16. století dosahoval bardějovský import kolem čtvrtiny, počátkem devadesátých let 16. století méně než osminu hodnoty celkového importu v režii prešovských obchodníků. Distance mezi oběma městy narůstala, dovoz zboží Prešovany měl vzestupnou tendenci, dovoz zboží bardějovskými obchodníky se snižoval.

Sezonalita dovozu zboží prešovskými obchodníky z mimorakouských trhů roku 1617⁵⁰

Měsíc	Hodnota dovozu v %	Počet zápisů
leden	5,66	10
únor	6,16	5
březen	5,07	8
duben	4,26	6
květen	16,16	15
červen	15,15	7
červenec	5,83	6
srpen	12,76	6
září	1,16	2
říjen	15,45	6
listopad	10,09	7
prosinec	1,90	3
Celkem	100,00	81

Z tabulky je patrné, že intenzita obchodování vyjádřená počtem obchodních cest není pro sledování objemu obchodu dostatečně průkazným ukazatelem.

Sezónní kolísání importu z mimorakouských trhů v režii prešovských obchodníků roku 1617 vrcholilo v květnu, říjnu a červnu, nejnižších hodnot dosáhlo v září, prosinci a dubnu, jak je patrné z tabulky.

Také dovoz prešovskými obchodníky z Rakous dosahoval vrcholu v květnu. Roku 1617 připadalo na tento měsíc 88,80 % celkové hodnoty rakouského importu, zbytek byl dovezen v listopadu. Prešované nepochybně navštěvovali vídeňské jarmarky na svátek Nanebevzetí Páně (čtyřicátý den po velikonocích) a na sv. Kateřinu (25. listopadu).⁵¹ Na základě hodnoty celkového evidovaného importu by ukazatel pro měsíc květen činil 55,34 a pro listopad 15,03 (výše třicátka za mimorakouský import = 100). Podíl května by se téměř třiapůlkrát zvětšil, podíl listopadu by byl o málo nižší než říjnový.

Bardějovští obchodníci, zvláště majetnější, přijížděli se zbožím také v květ-

⁵⁰ Pramen k tabulce: OAP, Missiles, r. 1617, nesignováno, třicátkový rejstřík.

⁵¹ Na další dva vídeňské jarmarky Prešované jezdili v 17. století již méně.

novém termínu, ale hodnota jejich importu byla v porovnání s Prešovem nepatrná (zhruba 2,5 ‰), byli jen drobnými a nevýznamnými kramáři.

Pro Bardějov nebylo možné podobný přehled sezónních výkyvů sestavit, protože u třetiny zápisů zejména z podzimu 1617 chybělo datum obchodníkovy příjezdu. Sezónní křivka byla vcelku shodná s Prešovem, podstatněji se lišila pouze v lednu, kdy bardějovští kupci dovezli zboží zhruba v hodnotě desetiny celkového dovozu (v Prešově 5,66 ‰). Nepochybně někteří navštívili dva lednové jarmarky v městě Biecz. Letní špička dovozu nastala již v červenci (jarmark na sv. Egida).

Rytmus exportu během roku udávalo víno, a proto nebyl souhlasný s importem. Můžeme tak soudit na základě analýzy prešovských třicátků z počátku 17. století, které vývoz vína částečně evidovaly.⁵² Víno, určené pro polské trhy, se začalo deklarovat po vinobraní (zhruba v polovině září), pak export stále vzrůstal a dosáhl vrcholu v prosinci či lednu. Koncem zimy se snižoval. V menším množství se víno vyváželo po celý rok. V porovnání se situací počátkem 16. století⁵³ se intenzita dálkového obchodu během roku podstatněji nezměnila, přizpůsobovala se rytmu zemědělské výroby.

O drobném obchodě na bardějovském místním trhu bylo možno získat určité informace na základě analýzy výkazu poplatků na týdenních trzích, zachovaného pro prvou polovinu 17. století pouze z roku 1616.⁵⁴ Z výkazu ani z jiných pramenů nelze zjistit, kdo tržní poplatek odváděl a za co byl vymáhán. Problém nemohl jednoznačně vyřešit ani E. Fügedi, který provedl

Sezonalita příjmů na bardějovských týdenních trzích roku 1616⁵⁷

Měsíc	Poplatek v %	Počet trhů
leden	7,35	5
únor	6,80	4
březen	7,45	4
duben	10,39	5
květen	8,14	4
červen	7,95	4
červenec	9,90	5
srpen	8,09	4
září	8,75	4
říjen	10,09	5
listopad	7,60	4
prosinec	7,49	4
Celkem	100,00	52

⁵² Marečková, M.: Dálkový obchod Prešova, s. 93.

⁵³ Fügedi, E. Der Aussenhandel Ungarns, s. 75.

⁵⁴ OAB, rkp. č. 3932, r. 1616, výkaz poplatků na týdenních trzích.

⁵⁷ Pramen k tabulce: OAB, rkp. č. 3932, r. 1616, výkaz poplatků na týdenních trzích.

rozbor obdobných prešovských materiálů z počátku 16. století.⁵⁵ Vycházel při jejich interpretaci z názoru, že evidovaný tržní poplatek označuje příliv agrárních produktů rolníků z okolí na městské týdenní trhy. Prešovští měšťané byli od tohoto poplatku osvobozeni a poddaní ho platili v paušální formě při příchodu na trh.

Domníváme se, že suma, uváděná u data konání sobotních trhů v Bardějově roku 1616, zahrnovala tzv. korcové peníze, vybrané od rolníků z okolí, a dávku od pekařů a pekařek za chlebné lavice.⁵⁶ Z výkazu tržních poplatků bylo tedy možno usuzovat na odbyt zemědělských produktů a pečiva během roku a na základě toho na sezónní změny kupní síly a potřeb obyvatel. Výsledky jsme porovnali se situací v dálkovém obchodě.

Odbyt zemědělských výrobků a pečiva byl největší v dubnu, červenci a říjnu. Mezi týdenními příjmy byly největší rozdíly v únoru, srpnu a prosinci, v době nejnižšího měsíčního odbytu, jinak byly výkyvy mírnější. Odbyt agrárních produktů na prešovských týdenních trzích v letech 1515—1526 od března do dubna mírně klesal, pak se udržel zhruba na stejné úrovni až do července, kdy začal stoupat. Vrcholu dosáhl v říjnu, pak se začal snižovat.⁵⁸ V porovnání s tím byl odbyt na bardějovských sobotních trzích roku 1616 vcelku vyrovnanější.

V další tabulce jsme shrnuli údaje o intenzitě vývozu zboží krakovskými obchodníky do Uher během roku 1631. Sledovali jsme počet koní, vezoucích náklad. Od placení cla v Krakově byli totiž místní kupci osvobozeni a odváděli pouze mýto 9 polských denárů za každého koně. Intenzita dodávek během roku byla modifikována charakterem zboží směny. Krakovští velkoobchodníci exportovali především textilie. Z celkového vývozu slezských suken do Uher sami dodali 86,7 0/0. Zimní období, v němž nabýval export zboží Krakovany do Uher největší intenzity, mohli současně využít pro nákup i transport uherského vína.

⁵⁵ F ü g e d i, E.: Eperjes város hetipiacjövédelmé 1497—1526. Történeti statisztikai evkönyv 1965—1966. Budapest 1968, s. 3—26.

⁵⁶ V hlavních účetních knihách Bardějova v první polovině 17. století byl uváděn celkový poplatek v rubrice Pistrices: Constituti iudices fori data ratione de percepto censu pistorum inventi sunt percepisse . . . OAB, rkp. č. 1797, r. 1604—1625, f. 305 (zápis k roku 1616), hlavní účetní kniha. Z vybraného poplatku dostali každoročně 4 florény skladači vína do městského sklepa. Další výkaz poplatků se zachoval až z devadesátých let 17. století. Tehdy zaplatili jednotliví bardějovští pekaři a pekařky paušál 1 florén za celý rok, poplatky za týdenní trhy však byly značně nižší než roku 1616. OAB, rkp. č. 3943, r. 1693, výkaz poplatků na týdenních trzích. Roku 1616 bylo k celkové kvótě 40,02 florénu připočteno 2,90 florénu dluhu. Z toho pak 4 florény dostali skladači vína a v hlavní účetní knize činil čistý příjem 38,92 florénu. Při rozboru jsme vycházeli ze sumy 40,02 florénu, tj. ze součtu příjmů za jednotlivé týdny. Zatímco pondělní trhy v Prešově v letech 1497 až 1526 se nekonaly v době církevních svátků (E. F ü g e d i pracoval s indexy měsíčních příjmů za desetiletí), v Bardějově trhy probíhaly každou sobotu, roku 1616 dvaapadesátkrát. Tento fakt zvýšil průkaznost studovaného pramene a do jisté míry vyvážil jeho ojedílnost.

⁵⁸ F ü g e d i, E.: Eperjes város hetipiacjövédelmé, s. 24.

Sezonalita vývozu zboží krakovskými obchodníky do Uher roku 1631⁵⁹

Měsíc	Počet koní v %
leden	12,82
únor	4,98
březen	5,23
duben	2,09
květen	7,33
červen	19,75
červenec	10,86
srpen	5,49
září	4,51
říjen	2,74
listopad	0,52
prosinec	23,68
Celkem	100,00

Porovnáním ukazatelů tří předchozích tabulek zjistíme, že neúměrný vzestup prešovského importu v květnu 1617 nebyl určen jen na krytí potřeb místního a oblastního trhu. Prešované zřejmě dodávali zboží na červnové velkovaradínské jarmarky.⁶⁰ Analýza příjmů na bardějovských týdenních trzích roku 1616 ukázala, že přede žněmi se koupěschopnost obyvatelstva snižovala. Vzrostla teprve po žních a vinobraní, čemuž odpovídal druhý vrchol prešovského importu v srpnu, říjnu a listopadu, počítajícího tentokrát s odbytem na bližších trzích. Sezonalitě obchodu, ovlivněné agrární struk-

Sezonalita plátenické výroby roku 1608⁶¹

Měsíc	Množství v loktech	%	Počet zápisů
duben (od 11.)	6 401	9,53	88
květen	26 266	39,09	397
červen	16 026	23,85	252
červenec	8 743	13,01	128
srpen	5 468	8,14	71
září	2 911	4,33	42
říjen (do 10.)	1 371	2,04	11
Celkem	67 186	100,00	989

⁵⁹ Údaje k tabulce: Marečková, M.: K problematice prešovského obchodu, s. 80.

⁶⁰ Počátkem 16. století jezdili na ladislavský jarmark do Velkého Varadína bardějovští obchodníci s výrobky domácího plátenictví a se zahraničním zbožím, zakoupeným v květnu právě k tomuto účelu. Fügedi, E.: Der Aussenhandel Ungarns, s. 76.

⁶¹ OAB, rkp. č. 1549, r. 1608, f. 11 n., registr plátna.

turou země, se přizpůsobovali i krakovští velkoobchodníci, exportující do Uher převážně textilie. Intenzita dodávek roku 1631 vrcholila v prosinci. Krakované zásobovali sklady svých obchodních partnerů a zajišťovali si dodávky vína. K dalšímu vzestupu exportu došlo v červnu.

Tyto poznatky jsme doplnili sledováním sezonality plátenické výroby v Bardějově. Způsob vedení register cizího plátna v letech 1608 a 1617 umožnil sestavit přehled o množství mimobardějovského plátna, zpracováno v městském bělidle v jednotlivých měsících.

Sezonalita plátenické výroby roku 1617⁶²

Měsíc	Množství v loktech	%	Počet zápisů
březen (od 1.)	6 414	8,03	52
duben	17 758,5	22,23	237
květen	28 603	35,79	337
červen	14 255	17,80	197
červenec	6 695,5	8,38	94
srpen	3 138	3,94	41
září (do 12.)	3 049	3,83	49
Celkem	79 913	100,00	1 007

S ohledem na klimatické podmínky bylo bělidlo v provozu od března do října.⁶³ Od začátku sezóny produkce prudce stoupala, vrcholu dosáhla v květnu a pak stejně prudce klesala. V registrech plátna, patřícího bardějovským obyvatelům, bližší časové údaje chyběly. Avšak sezonalita zpracování bardějovského plátna odpovídala zřejmě obrazu, který jsme získali z výmluvnějších částí pramenů.

Bardějov představoval zejména koncem druhého desetiletí 17. století výrobní i nákupní středisko plátenictví. Kromě 200—300 domácích tkalců bylo do výroby zapojeno více než 200 obcí celé oblasti včetně obyvatel 14 bardějovských poddanských vesnic. V registrech se však po celé období první poloviny 17. století objevovali také příslušníci uherských magnátských rodů (např. Stanislav Thurzo, Michal Apafi) a v prvních dvou desetiletích 17. století vedle Košičanů a Levočanů také obyvatelé polské Muszyny, Rábu (Győr), Kyseku (Gönc) a dokonce i Debrecína a Szátmaru (Satu-Mare). Největší množství cizího plátna však patřilo tehdy tkalcům z Prešova, Sabinova a Stropkova.

⁶² OAB, rkp. č. 1562, r. 1617, f. 1 n., registr plátna.

⁶³ Výjimečná situace nastala roku 1622, kdy produkce bělidla v letních měsících stagnovala v důsledku morové epidemie. Další komplikací znamenal útek běliče z města. Magistrát musel od 12. listopadu zajistit náhradní provoz, aby se zpracovávané plátno nezničilo. Bělidlo pracovalo až do 20. prosince. OAB, rkp. č. 1797, r. 1604—1625, f. 456 v., hlavní účetní kniha.

Upravené plátno bylo do značné míry určeno k prodeji na vzdálenějších trzích. Kupovali je zřejmě nejen bardějovští podnikatelé, ale také obchodníci z Prešova, Košic, Levoče a jiných východoslovenských, dolnouherských a sedmihradských měst, kteří byli registry plátna uváděni jako zákazníci městského bělidla. Plátno, jež dali zpracovat na svůj náklad, mohlo být bardějovské výroby.

V tomto ohledu tedy předchozí tabulky zachytily nabídku upraveného plátna v Bardějově, která dosáhla vrcholu přede žněmi. Markantní vzestup nabídky v květnu byl v souhlase se sezonalitou dálkového obchodu a svědčí o tom, že východoslovenské plátenictví nadále pracovalo pro vzdálenější trhy, zvláště dolnouherské a sedmihradské, avšak bardějovští měšťané již nebyli výhradními exportéry. Velkou konkurenci znamenal stabilní dovoz polského plátna prešovskými obchodníky. Ten v některých letech několikanásobně převyšoval průměrnou roční produkci plátna v Bardějově. Je zřejmé, že sezonalita plátenické výroby byla ovlivňována agrárním charakterem ekonomiky země. Domácké plátenictví představovalo doplňkové zaměstnání zvláště v zimním období.

Z uvedených rozborů vyplývá, že sledováním sezónních změn je možné doplnit a ověřit poznatky o funkci prešovského a bardějovského obchodu, i když platnost výsledků je zčásti pouze ilustrativní (příjmy na týdenních trzích v Bardějově a export zboží Krakovany do Uher), protože jsme neměli k dispozici více obdobných pramenů, které by údaje zpřesnily a verifikovaly.

Kromě sezónních vlivů se v intenzitě obchodních styků během roku projevovala doba konání jarmarků ve městech, ležících poblíž uherských hranic. Do Krakova⁶⁴ a Vídně jezdili prešovští a bardějovští obchodníci v celých skupinách, někdy spolu s Košičany a obchodníky sedmihradských měst.⁶⁵ Toto partnerství společných cest na krakovské či vídeňské trhy mělo zřejmě hlubší pozadí shodných obchodních zájmů, případně závislosti. Na věhlasných jarmarcích se setkávali kupci a producenti z různých zemí, realizovaly se úvěrové obchody, bylo dohodnuto dodání zboží na další termín, řešily se obchodní spory před městskými soudy apod., jak vyplynulo i z rozboru bardějovsko-polské korespondence. Jarmarky představovaly tehdy významnou organizační formu obchodu, která umožňovala a usnadňovala směnu zboží masové spotřeby na základě úvěru.

Zboží zakoupené v Krakově nabízelí někteří prešovští obchodníci k prodeji již cestou. Praktikovali to i Košičané. Před vánoce roku 1597 vezl z Polska Jakub Schenfelder, košický obchodník, 18 sudů sledů. Na bardějovské celnici však přihlásil pouze 17 sudů. Když druhý den nabídl sledě ke koupi před bardějovskou radnicí, vyšlo najevo, že neuvedl celý náklad, a proto mu byl

---

⁶⁴ Prešovští a bardějovští obchodníci jezdili do Krakova především na stanislavský jarmark (8. května), méně na michalský jarmark (29. září). Małeck i, J.: Studia nad rynkiem regionalnym Krakowa, s. 213.

⁶⁵ Doložila to analýza krakovských celních register i třicátkových rejstříků.

jeden sud sledů zabaven jako kontraband. Chuť k dalšímu prodeji Schenfelder patrně už neměl, neboť v Košicích zaplatil třicátek za 17 sudů sledů.⁶⁶

Situace v dálkovém obchodě Prešova, sledovaná přes import zboží dodávaného místními obchodníky, se do jisté míry shodovala s obrazem stavu řemeslné výroby a vývoje sociální struktury. Na obou stranách se projevil progresivní trend, i když nebyl bez zvrátů a tendencí k vývoji opačnému. Struktura prešovské řemeslné výroby i růst importu zahraničního zboží naznačily, že Prešov upevňoval své postavení ve sféře oblastních trhů a konkuroval Košicím v dodávkách kramářského zboží a zejména textilií. Dováženým zbožím a některými výrobky vlastních řemesel doplňoval Prešov v první polovině 17. století zprvu ojedinele, později téměř pravidelně i zásobování trhu bardějovského.

Prešovská řemeslná produkce sice nedosáhla úrovně košické a košický trh měl patrně širší sortiment zboží, zvláště luxusního. Roku 1585 a 1597⁶⁷ byl objem dovozu zboží košickými obchodníky více než dvojnásobný ve srovnání s Prešovem. Roku 1597 výrazně převažoval import z Rakous. Podle údajů košické knihy přípovědí byli v letech 1597—1635 Prešované nejen zákazníci a společníky, ale i věřiteli košických měšťanů vedle velkoobchodníků z Vídně, Norimberka, Vratislavi, Krakova, Szátmaru (Satu-Mare), Kluže, Tokaje, Talye, St. Gallenu atd. Když v lednu 1604 bankrotoval (nebo zemřel) košický obchodník Daniel Pösinger, činily jeho platební závazky 4 807 florénů, a to nemohly být započítány ty, kde nebyla uvedena dlužná částka. Většinu dlužil Pösinger vídeňským obchodním domům, se 100 florény se přihlásil i Prešovan Tomáš Galamboczy, obchodník sukнем.⁶⁸

V košické knize přípovědí se objevila roku 1604 i vídeňská firma Pestalozziů, která působila do roku 1590 v Praze. Pavel Pestalozzi po smrti otce přenesl obchod do Vídně, kde se už dříve usadili dva jeho strýcové, stal se dvorským kupcem a předním dodavatelem kramářského zboží do Prahy v letech 1610—1634.⁶⁹ Styky této firmy tedy sahaly nejen do Itálie, Lince, Lipska a Prahy, ale též na východní Slovensko. Od konce druhého desetiletí 17. století se snížil počet záznamů o pohledávkách vídeňských a německých obchodníků v Košicích, více pohledávek však ohlásili Prešované.⁷⁰

⁶⁶ Archív města Košic, Supplementum Schramiana III, rkp. č. 19317, r. 1597, f. 27 v., třicátkový rejstřík. Bardějovské potvrzení bylo z 20. XII. 1597.

⁶⁷ Archív města Košic, Supplementum Schramiana III, rkp. č. 19306 B, r. 1585; rkp. č. 19317, r. 1597, třicátkové rejstříky.

⁶⁸ Archív města Košic, rkp. č. H III/2 ar 3, r. 1597—1635, f. 255 v., kniha přípovědí. Další doklad f. 262.

⁶⁹ Janáček, J.: Dějiny obchodu v předbělohorské Praze, s. 88.

⁷⁰ Např. Prešovan Jiří Scholz, který obchodoval s Vídní, obstavil v květnu 1631 zboží košického lékárníka Kryštofa a vymínil si, že dlužník nesmí otevřít obchod, dokud pohledávku nevyrovná. Když se koncem března či začátkem dubna 1632 dostal do finanční tísně košický obchodník Jan Zeczey, zapsaný roku 1631 v krakovských celních registrech, ohlásili pohledávky (vedle krakovských velkoobchodníků sukнем Mikuláše Zalaszowského a Jana Hermana) i Prešované Štěpán Zeghedy a Jakub Szigninský. Archív města Košic, rkp. č. H III/2 ar 3, r. 1597—1635, f. 559, 582 n., kniha přípovědí.

Možnosti dálkové směny přilákaly do Prešova v letech 1597—1648 pět vídeňských obchodníků. Po jednom se přistěhovalo z Bratislavy, Levoče, Trnavy a moravského Znojma. Živnosti si založili i kupci slezští, polští a dolnouherští. V zápisech prešovské knihy měšťanských práv byla obchodnická profese uvedena u 38 měšťanů v letech 1597—1648, v letech 1649 až 1676 u 32 měšťanů. Dálkovým obchodem se zabývalo mnohem více osob, jak vyplývá z rozboru prešovských třicátek i z poznámek v knize měšťanských práv, týkajících se měšťanů, jimž povolil magistrát v letech 1577—1633 obchodování vínem. V letech 1597—1633 získalo povolení 66 měšťanů, z toho pouze dva výslovně jmenovaní obchodníci. U deseti měšťanů bylo uvedeno jiné zaměstnání. Osm bylo řemeslníky, jeden byl učitel a jeden varhaník. Je to dokladem skutečnosti, že kupectvo netvořilo kompaktní vrstvu, že přechod od řemesla a svobodných povolání k obchodu byl plynulý. Ovšem obchod ovládali profesionální obchodníci. V letech 1574—1596 dostalo povolení obchodovat vínem 34 měšťanů, z nichž byli čtyři řemeslníci.⁷¹

Také v bardějovských třicátkových rejstřících byli evidováni někteří řemeslníci, avšak kupecké povolání nebylo výslovně uvedeno u žádného z bardějovských měšťanů, což svědčí o charakteru bardějovského obchodu první poloviny 17. století.⁷² Ani v hlavních účetních knihách, třicátkách a korespondenci nebyl žádný bardějovský měšťan označen jako obchodník.

Nemohli jsme sledovat vývoj majetkových poměrů prešovských obchodníků jako součást rozboru společenské struktury Prešova, prováděné na základě údajů knih městské dávky vnitřního města a předměstí z let 1610 až 1660. Třicátkové rejstříky, které bylo možno použít pro evidenci měšťanů, zapojených do směny zboží, se zachovaly v úplnosti pouze z let 1619, 1620 a 1629. Pramen z roku 1623 byl seznamem dlužníků třicátkového poplatku, pramen z roku 1624 představoval podklad pro sestavení třicátkového rejstříku a jeho údaje zřejmě nebyly úplné. Pro další období se již prešovské třicátky nezachovaly. Na základě evidence tři úplných a dvou neúplných třicátkových rejstříků jsme nemohli aplikovat obdobný postup, jakého bylo možno použít při analýze majetkových poměrů bardějovských obchodníků, kdy jsme měli k dispozici 28 třicátkových rejstříků z let 1606—1649, časově shodných s pramennou řadou rejstříků městské dávky.

Vedle obchodu vínem byl nejvýnosnějším obchodním odvětvím patrně obchod kramářským zbožím, zahrnujícím zboží masové spotřeby i luxusní předměty, od koření a koloniálního zboží, galanterie a kovových výrobků po textilie. Dováželi je nejbohatší prešovští obchodníci⁷³ převážně z Rakous, kde je nakupovali od zástupců norimberských, italských a rakouských firem na

⁷¹ OAP, rkp. č. 2118, r. 1537—1676, kniha měšťanských práv.

⁷² OAB, rkp. č. 242, r. 1597—1648, kniha měšťanských práv.

⁷³ Tito obchodníci v letech 1605 a 1606 poskytli městu na kontribuce největší půjčky v hotovosti. OAP, Missiles, r. 1605, 1606, nesignováno, rejstříky kontribuce.

úvěr,⁷⁴ aby je rozprodávali na místním a oblastním trhu. Nepochybně počítali s odbytem na sedmihradských trzích, zvláště ve Velkém Varadině. Na podzim nebo příštího roku pohledávky vyrovnali a dostali úvěr nový. Proclené zboží přebírali též od obchodních partnerů v Bratislavě, z něhož pak v Prešově třicátek neplatili. Dokladem je řada údajů v konceptu třicátkového rejstříku z roku 1578. Byly zapsány omylem a písař je pak přeškrtl.⁷⁵

5. března 1578 přivezl do Prešova Petr Melczer 301 kus velkých a malých roušek či šlojiřů protkávaných zlatem. Koupil je kolem 18. února v Bratislavě od Jiřího Tunchla, který za ně zaplatil 12. února 1578 třicátek v Trnavě. Za pět měsíců nato, 21. července, projel Petr Melczer bratislavskou celnici se 17 postavy jihlavského a 12 postavy jadrného sukna. Třicátek vyrovnal 19. dubna Mikuláš Bartl, patrně Moravan. 1. června 1579 nebylo v Bratislavě podruhé procleno ani 474 kusů vesnických, 347 kusů jemnějších a 90 kusů zlatem protkávaných roušek (šlojiřů) Prešovana Jiřího Seldnera. Do Bratislavy bylo toto zboží deklarováno již 14. května Jiřím Tunchlem, pocházejícím z Jindřichova Hradce.

Jindřichohradecké sukno a šlojiře měly v 15. století v Rakousích a Uhrách široký odbyt a často se objevovaly v zápisech bratislavského třicátkového úřadu.⁷⁶ V 16. a počátkem 17. století bylo jindřichohradecké sukno vytlačeno z rakouských, uherských a sedmihradských trhů suknem jihlavským, které kluzší obchodníci nakupovali především ve Vídni.⁷⁷ Výroba šlojiřů či roušek pro východní a jihovýchodní trhy v Jindřichově Hradci zřejmě pokračovala. Poptávka prešovských obchodníků po těchto výrobcích, nakupovaných převážně ve Vídni, od roku 1570 neustále vzrůstala, vrcholila roku 1598. Tehdy bylo z Rakous dovezeno 15 600 kusů vesnických roušek a za 90 zlatých rýnských roušek vídeňských a nezpracovaných. Počátkem 17. století sice import poklesl, avšak od druhého desetiletí 17. století vzrůstal znovu. Roku 1615 činil prešovský dovoz 9 820 kusů vesnických roušek a za 88 zlatých rýnských roušek vídeňských a nezpracovaných. Ve dvacátých letech 17. století se import snížil, roku 1629 Prešované deklarovali 1 920 kusů vesnických roušek a za 107 zlatých rýnských roušek vídeňských a nezpracovaných. Ačkoliv nepochybně nešlo pouze o jindřichohradecké výrobky, je zřejmé, že Prešované zásobovali i sedmihradské trhy tímto zbožím, které si opatřovali nejen ve Vídni, ale též v Bratislavě spolu s jihlavským suknem od českých a moravských obchodníků.

⁷⁴ J a n á č e k, J.: Dějiny obchodu v předbělohorské Praze, s. 85 n.

⁷⁵ OAP, rkp. č. 6159, r. 1578, třicátkový rejstřík. Pod tímto číslem jsou v archivu uloženy dva rejstříky z téhož roku. Do konceptu se někdy dostaly i údaje o obchodu, který nepodléhal zdanění. Jinak se oba prameny shodovaly, nepatrné rozdíly vznikly omylem písaře (vynechal řádek při opisování). Porovnáním paralelních zápisů je možno upřesnit orientaci v používané terminologii.

⁷⁶ J a n á č e k, J.: Řemeslná výroba v českých městech, s. 43 n.

⁷⁷ V letech 1599—1636 pocházelo z Vídně 95 % jihlavského sukna, deklarovaného do Kluzě tamějšími obchodníky. K a v k a, F.: Český a slovenský obchod s textilními výrobky, s. 151.

Od bratislavských řemeslníků nakupovali velké množství klobouků. Také tuto skutečnost z prešovských třicátek obvykle nelze zjistit, neboť za zboží, které nebylo zahraničního původu, se třicátek neodváděl. 13. dubna 1578 odevzdal Jan Seldner prešovskému výběrcímu třicátku potvrzení bratislavské celnice s datem 1. dubna. Z něho pisař omylem zapsal do konceptu třicátkového rejstříku též 1 709 kusů husarských klobouků, koupených v Bratislavě od Tomáše Strause. Ke stejnému nedopatření došlo i v případě jindřichohradeckých roušek, vezených Seldnerem z Bratislavy 1. června, za něž pisař zaznamenal ještě dovoz 2 200 kusů husarských klobouků. Také Petr Melczer kromě jihlavského sukna, s nímž projel bratislavskou celnicí 21. července 1578, koupil v Bratislavě 3 562 kusy husarských klobouků výslovně tamější výroby. Prešovští obchodníci do určité míry zprostředkovávali dodávky bratislavských klobouků zřejmě i na sedmihradské trhy, kde byla po těchto výrobcích velká poptávka. Dovoz bratislavských klobouků klužskými obchodníky vrcholil roku 1599 a když po roce 1618 tento import poklesl, uplatnili tam své výrobky prešovští kloboučníci.⁷⁸ Z Prešova byly deklarovány do Sedmihradska husarské klobouky i roku 1590 (215 kusů) a roku 1598 (750 kusů).⁷⁹

Prešované se neorientovali pouze na dovoz textilních výrobků a kramářského zboží z Rakous či Bratislavy. Během prvních tří desetiletí 17. století v jejich obchodním podnikání postupně získávala vedle polského plátna dominující postavení slezská a moravská sukna. Již v letech 1570—1598 nabyl dovoz suken Prešovany velkého rozsahu. Do konce devadesátých let 16. století nakupovali značné množství suken (zejména londýnské a jihlavské) v Rakousích, avšak ještě větší podíl měly dodávky suken slezských (karazie, vratislavské) a zhořeleckých. Od počátku 17. století dovoz suken stále vzrůstal až k roku 1629. V Rakousích si Prešované nadále opatrovali zejména dražší druhy suken. Ta však byla z východoslovenských měst a jimi zásobených trhů na jihu a jihovýchodě rozhodně vytlačena levnějšími sukny slezské a moravské produkce. Podle objemu dovozu v letech 1601—1629 stálo na prvním místě sukno moravské (6 192 postav), následovala karazie (1 569,5 postav) a teprve pak kentula (1 250 postavů). Tato sukna Prešované kupovali prostřednictvím polského trhu či v Rakousích, především však pro ně jezdili přímo do Slezska a na Moravu.

Dovoz moravského sukna (patrně ze severomoravských a východomoravských měst Příbor, Nový Jičín, Lipník nad Bečvou, Olomouc) dosáhl maxima v letech 1618, 1619 a 1620. Obchodem se zabýval téměř výhradně Jan Lengfelner, kterého lze právem porovnat s levočskými a krakovskými velkoobchodníky sukнем. Přistěhoval se z Gelnice, prešovské měšťanské právo a povolání obchodovat vínem získal 19. září 1611. Rodina zřejmě pocházela

⁷⁸ K a v k a, F.: Český a slovenský obchod s textilními výrobky, s. 149, 159 n.

⁷⁹ OAP, rkp. č. 6727, r. 1590, f. 2; rkp. č. 7015, r. 1598, f. 3, třicátkové rejstříky.

z Mišně.⁸⁰ Už v roce 1612 předstihl Jan Lengfelner dosavadního prešovského velkoobchodníka moravským a slezským sukem Tomáše Galamboczyho, který se pak orientoval na dovoz polského plátna a obchod vínem, povolený mu magistrátem.⁸¹ Avšak i Janu Lengfelnerovi se brzy objevil nebezpečný konkurent v novém místním duchovním, přijatém do svazku města 28. prosince 1619.⁸² Byl jím totiž Levočan Cyriacus Pobst, nepochybně příbuzný největšího levočského velkoobchodníka moravským sukem Bedřicha Pabsta.⁸³ Roku 1620 dovezl Cyriacus Pobst přes Žilinu a Púchov 325 postavů moravského sukna, 140 postavů slezského a 12 postavů míšeňského sukna spolu s 237 postavami karazie a 320 postavami kentuly a slezského sukna (bez rozlišení druhů), což převyšovalo více než o 200 postavů celkový roční dovoz v režii Jana Lengfelnera. Pobst dále neobchodoval a Lengfelner si primát v dodávkách tohoto zboží udržel. Sukno nakupoval patrně na úvěr.⁸⁴ Roku 1625 zemřel a obchod převzal jeho stejnojmenný syn.⁸⁵

Prešovský trh a jím zásobené trhy vzdálenější nebyly v dovozu suken odkázány jen na prostřednictví polské či rakouské. Pro slezská a moravská sukna Prešované sami zajišťovali do středisek soukenické výroby a zřejmě je nakupovali na úvěr. Význam jejich obchodního podnikání vzrostl zvláště po roce 1618, kdy patrně alespoň zčásti zajišťovali odbyt tohoto zboží i na jihovýchodě.⁸⁶

Stejně tak na tyto trhy pronikali s dodávkami polského plátna, neboť je

---

⁸⁰ V knize měšťanských práv byl 8. VII. 1616 uveden Theodor Lengfelner z Mišně, 17. IX. 1633 Daniel Lengfelner z Gelnice. OAP, rkp. č. 2118, r. 1537—1676, f. 26 v., 51, 77, kniha měšťanských práv. — Daniel Lengfelner ve třicátých letech 17. století na univerzitních studiích v Gdaňsku a Kaliningradu (Kralovci) vydržoval moravského emigranta Jana Matthaeda se svým synem Janem. — Rezik, J.—Matthaeides, S.: Gymnaziológia (ed. Rúžička, V.). Bratislava 1971, s. 284. — V letech 1642—1548 a 1653 až 1656 byl Daniel Lengfelner prešovským rychtářem a od příchodu do Prešova měl povolení obchodovat vínem. Zemřel roku 1658. OAP, rkp. č. 2539, r. 1640—1728, kniha obnov magistrátu.

⁸¹ Tomáš Galamboczy byl uherského původu a měšťanské právo získal 19. VII. 1608. OAP, rkp. č. 2118, r. 1537—1676, f. 77, kniha měšťanských práv.

⁸² OAP, rkp. č. 2118, r. 1537—1676, f. 20, kniha měšťanských práv.

⁸³ F i š e r, R.: Dovozy moravského sukna na levočský trh, s. 42 n.

⁸⁴ Prešované dostali osvobození od třicátku za export vína jako kompenzaci ztrát v Bočkajově povstání, proto z třicátkových rejstříků nelze zjistit, zda Lengfelner či další Prešované vozili na Moravu uherské víno. Sušené švestky, med a vosk tam byly exportovány v malých množstvích. Podle evidence krakovských celních register bylo roku 1631 dovezeno do Krakova dosud nejvyšší zjištěné množství moravského vína většinou obchodníky ze severomoravských a východoslovenských měst a ze Slezska. Problém původu tohoto vína není dosud vyřešen. Města, jejichž obchodníci víno deklarovali do Krakova, neměla většinou vinice.

⁸⁵ OAP, Missiles, r. 1624, nesignováno, f. 47 v., Dreissigste Buchlein.

⁸⁶ Přímý vývoz moravského sukna z Prešova do Sedmihradska v množství 1 postav byl evidován třicátky roku 1591. OAP, rkp. č. 6784, r. 1591, f. 3, třicátkový rejstřík. Postav (štuček) sukna obsahoval 30—40 loktů zhruba po půl metru.

známo,⁸⁷ že zásobování sedmihradských trhů slezským plátnem bylo nahrazeno exportem plátna polského. Je však možné, že přešovští podnikatelé využili mimořádných odbytových možností, jež přinášely vojenské a jiné státní dodávky v dobách válek s Turky, protihabsburských povstání a stále vojenské pohotovosti císařské armády, protože právě na východním Slovensku byla soustředěna vojska císařská i povstalecká. Dovozením plátna z Polska se přešovští obchodníci zabývali stabilně v letech 1570—1629. Vrchol importu připadl na období 1590—1620, kdy bylo Prešovany deklarováno ročně 2 000—3 000 postavů polského plátna, v některých letech dovoz přesáhl dokonce 5 000 postavů. Pokud můžeme soudit z nekompletní řady přešovských třicátků z dvanáctých let 17. století, import pokračoval v neztenčené míře. Roku 1629 činil 3 215 postavů.⁸⁸ Plátno však nekupovali přešovští obchodníci prostřednictvím krakovského trhu, ale přímo z výrobních severokarpatských center. Jak je patrné z přešovsko-polské korespondence, v popředí těchto obchodních kontaktů stála Gorlice.

Od konce 16. století se import zahraničního zboží v režii bardějovských obchodníků postupně omezoval a zajišťoval především zásobování nevybíravé klientely města a poddanských obcí. Nechybělo ani luxusní zboží pro bohaté měšťanstvo či okolní šlechtu. Do rámce místního trhu byl Bardějov vtlačován i konkurencí Prešovánů, kteří vynikli jako dodavatelé výrobků masové spotřeby — textilií a kramářského zboží. Překrývali síť bardějovských místních trhů, zásobovali trhy oblastní a červnové velkovaradínské jarmarky.

Přes rozdílný ekonomický charakter i funkci dálkového obchodu, provozovaného ve vlastní režii přešovskými a bardějovskými měšťany, se v obou střediscích odrazily obdobné vývojové trendy, stejně jako vzrůst objemu a intenzity obchodních styků s Polskem koncem druhého desetiletí 17. století, vystřídaný poklesem a stagnací obchodního spojení s těmito trhy, což však v Prešově bylo kompenzováno zintenzivněním obchodních vazeb s rakouskými a zejména slezskými a moravskými obchodními a výrobními centry.

V dálkovém obchodě obou měst se tedy vcelku objektivně a pružně odrážel stav výrobních sil, i když nebyly zabezpečeny vhodné podmínky pro rozvinutí produkce schopné soustavně a ve větší míře pronikat na zahraniční trhy ani pro trvalý růst spotřeby importovaného zboží. Zatímco však dálkový obchod Bardějova se přikláněl k místnímu trhu, zprostředkovatelská funkce Prešova se udržela a upevnila.

---

⁸⁷ K a v k a, F.: Český a slovenský obchod s textilními výrobky, s. 155.

⁸⁸ OAP, Missiles, r. 1629, nesignováno, třicátkový rejstřík.